

Оксана Петрук – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу початкової освіти імені О.Я. Савченка, Інститут педагогіки НАПН України, Київ, Україна.

Коло наукових інтересів: теорія і практика початкового навчання; методика навчання учнів початкової школи української мови; психолого-педагогічні аспекти навчання української мови як другої; науково-методичні засади відбору змісту навчання української мови як другої (неспорідненої); лінгводидактичне забезпечення змісту навчання української мови як другої (неспорідненої); підручникотворення.

✉ k.ordinat@ukr.net

id <https://orcid.org/0000-0001-5964-0676>

УДК 373.1:37.04

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-1-132-140>

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ОРІЄНТИРИ ДЛЯ НАВЧАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Анотація. Нині здобувачами початкової освіти є діти, які зростають і розвиваються під впливом цифрових технологій. Постійне перебування в онлайн-просторі формує в новій генерації передусім ті здатності, що необхідні їм для знаходження в цифровому світі. У публікації актуалізовано науковий дискурс щодо особливостей пізнавальних процесів, поведінкових та соціально-особистісних характеристик сучасних молодших школярів, їх імовірного впливу на методики та практику навчання, окреслення орієнтирів для навчальної взаємодії зі здобувачами початкової освіти. У результаті вивчення й аналізу джерел із різних галузей знань узагальнено та схарактеризовано нові здатності учнів, як-от: багатозадачність, кліпове мислення, інтернет-серфінг тощо, а також – зміни в перебігу навчально-пізнавальних процесів (порушення концентрації уваги, швидке перемикавання, зниження об'єму слухової пам'яті, зменшення аналітичності і збільшення синтетичності сприймання, втрата здатності до сприймання великих текстів тощо). Зроблено висновок про важливість розуміння особливостей сучасних учнів для вироблення успішних стратегій навчальної взаємодії з ними; необхідність оптимізації умов і вимог до навчального процесу; пошуку ефективних способів презентації навчального змісту, його обсягу, емоційної забарвленості; упровадження технік партнерської взаємодії, переосмислення ролі вчителя, урахування інших стандартів спілкування й відносин; підкреслено вирішальне значення організації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів таким чином, щоб максимально врахувати переваги та компенсувати втрати вихованців від перебування в цифровому просторі.

Ключові слова: молодші школярі, навчально-пізнавальні процеси, багатозадачність, кліпове мислення, навчальна взаємодія, цифровий простір.

Постановка проблеми. Тотальне упровадження цифрових технологій у соціум чинить багатоплановий вплив на людину й позначається на всіх сферах її життя. Віртуальна реальність, сформована новими інформаційними технологіями, створення мережевого суспільства, кіберпростору – все це не лише диктує сучасні технологічні тренди в освіті, а й є однією із ключових детермінант формування нового покоління учнів. Це зумовлює важливість пошуку нових підходів до гуманізації освітнього процесу, забезпечення ефективної навчальної взаємодії педагога

з молодшими школярами. Дослідники розглядають навчальну взаємодію як варіант соціальної, яка реалізує специфічну й важливу для буття та становлення індивіда мету: сприяння саморозвитку особистості (Бібік, 2019; Семеновська, 2021). Взаємодія є базовим механізмом реалізації навчально-виховного процесу; її специфіка в початковій школі полягає в когнітивно-емоційному взаємообміні та взаємозбагаченні суб'єктів взаємодії, у піднесенні значущості особистості учня для вчителя, у визнанні цінності особистості іншого, у взаємодетермінованому особистісному зростанні вчителя й молодшого школяра (Семеновська, 2021, с. 15). Науковці суголосні в тому, що «неможливо будувати «нову освітню реальність», ігноруючи психологічний портрет сучасного учня, на формування якого комплексний вплив здійснюють соціокультурне середовище, рівень технологізації повсякденних процесів, а також запити сучасного суспільства» (Пасічник, 2023, с. 115). Відтак для реалізації навчальної взаємодії надзвичайно важливим є вивчення й урахування психофізіологічних, соціально-особистісних характеристик здобувачів початкової освіти та їх проявів у процесі навчання.

Аналіз останніх досліджень. Нині все більше вчених і педагогів-практиків наголошують, що розуміння особливостей сучасних учнів має вирішальне значення для вироблення успішних стратегій навчальної взаємодії з ними (Г. Бахтіна, Н. Бібік, І. Зазимко, Дж. Коатс, Л. Кондратенко, С. Максименко, О. Онопрієнко, Н. Пророк, М. Тейлор, Ч. Шредер та ін.).

Проблеми когнітивного розвитку сучасних дітей, впливу інформаційно-комп'ютерних технологій на навчальні здатності молодших школярів розглянуто у працях С. Гончаренко, Л. Кондратенко, С. Максименко, Л. Манилової Н. Пророк та ін. (Гончаренко, 2014; Кондратенко, 2013; Кондратенко & Манилова, 2019; Максименко & Кондратенко, 2020). Нові здатності здобувачів освіти, сформовані під впливом віртуальної реальності, як-от: інтернет-серфінг, скролінг, багатозадачність, кліпове мислення тощо – розглянуто в публікаціях Т. Волкодав, Дж. Коатс, Л. Корнієнко, О. Немеш, Т. Семеновських, С. Соболевої, Т. Удовицької та ін. (Соболева, 2019; Удовицька, 2013; Kornienko, 2019; Volkodav & Semsnovskikh, 2017). Необхідність осучаснення методики і практики шкільного навчання з урахуванням особливостей перебігу пізнавальних процесів нинішніх учнів аргументовано у працях В. Мартиненко, О. Онопрієнко, О. Пасічника, Б. Шалагінова та ін. (Мартиненко, 2020; Онопрієнко, 2020; Онопрієнко, 2022; Пасічник, 2023; Шалагінов, 2011). Про переосмислення ролі вчителя у взаємодії із дітьми цифрового покоління наголошують Н. Бібік, Н. Гупан, О. Пометун, В. Річардсон, А. Шляйхер та ін. (Гупан & Пометун, 2019; Richardson, 2018).

Мета статті – актуалізувати науковий дискурс щодо особливостей пізнавальних процесів, поведінкових та соціально-особистісних характеристик сучасних молодших школярів, їх імовірного впливу на методику та практику навчання, окреслення орієнтирів для навчальної взаємодії зі здобувачами початкової освіти.

Виклад основного матеріалу. Діти, які зараз є здобувачами початкової освіти, належать до так званого «цифрового покоління», «народженого з гаджетами в руках», або ж «покоління Альфа» (згідно популярної нині теорії поколінь В. Штрауса і Н. Хоува). Комп'ютер, мобільний телефон, інші цифрові пристрої, інтернет, соціальні мережі – це те середовище, в якому вони зростають, формуються й розвиваються. Постійне перебування в онлайн-просторі формує в новій генерації передусім ті здатності, необхідні їм для знаходження в цифровому світі.

Аналіз показників когнітивного розвитку молодших школярів за останні двадцять п'ять років засвідчив суттєві зміни (Кондратенко, 2017, с. 373). Так, Л. Кондратенко, спираючись на роботи сучасних науковців та результати власних досліджень, виокремлює нові здатності учнів і водночас констатує зміни в старих. До нових дослідницею віднесено багатозадачність, що виливається у неможливість зосередитись на якійсь одній роботі; кліпове (pet) мислення; серфінг (здібність знаходити потрібну інформацію не читаючи текст, а просто проглядаючи його та виокремлюючи ключові слова); схильність замінювати управління даними (вирішення задачі) управлінням ресурсами (знаходження уже кимось знайденого рішення – просто відповіді); зменшення аналітичності і збільшення синтетичності сприймання (Кондратенко, 2017, с. 374).

Нинішні учні комфортно почувають себе в умовах багатозадачності, тобто вони мають потребу у фоновому супроводі основної роботи. Діти одночасно можуть слухати музику, спілкуватися онлайн, редагувати фотографії й подібне. Інакше кажучи, їм властива здатність одночасно виконувати кілька завдань. Але насправді ця здатність не дає можливості зосередитись на чомусь одному.

Дослідження психологів та нейробіологів кінця ХХ століття (Дж. Еванс, Д. Мейєр, Р. Метер, С. Монселла, А. Олпорт, Р. Роджерс, Дж. Рубінштейн), а також нові дослідження (Д. Левітін, Е. Міллер, К. Насс, Р. Полдрак) доводять, що багатозадачність знижує продуктивність, підвищує рівень стресу й негативно впливає на процеси запам'ятовування. Учені суголосні в тому, що наш мозок не налаштований на багатозадачність. Так, нейробіолог зі Стенфордського університету в США Рассел Полдрак виявив, що відволікання під час вивчення нової інформації змушує її потрапляти не в ту частину мозку (повз гіпокамп), що ускладнює обробку, зберігання та отримання інформації, коли вона знадобиться пізніше, а також впливає на здатність критично мислити (Sanderson, 2016). Окрім того, до негативних наслідків відносять порушення концентрації уваги, сповільнення процесів прийняття рішень, зниження темпу роботи, втому, виснаження та схильність до помилок.

Зауважимо, що при бажанні одночасно охопити кілька завдань, діти стають нетерплячими, прагнуть миттєвого результату. На становлення та розвиток такого стану впливає щоденне активне використання гаджетів, що дають змогу отримати результат за короткий проміжок часу, але водночас провокують прояви роздратування, агресії, депресивних епізодів. Спостереження показують, що нинішнім молодшим школярам, котрі воліють миттєвого задоволення своїх потреб, не звикли чекати й докладати зусиль, навчально-пізнавальна діяльність, яка потребує мобілізації інтелектуальних, емоційно-вольових та фізичних зусиль, певної тривалості, видається нудною або складною.

Сучасні діти щодня зіштовхуються з величезними потоками різноманітної інформації. Опрацювати такі великі масиви, відсіяти непотрібне можна лише тоді, коли інформація зведена до мінімуму. Тому улюблений формат сприйняття учнів – це коротке відео, аудіо, картинка без тексту або з невеликими вкрапленнями тексту. Звідси й поява такої особливості цих дітей як кліпове мислення. Це своєрідна відповідь або ж захисна реакція психіки на перевантаження розрізною інформацією, яка потребує швидкого відбору та фільтрації.

Феномен кліпового мислення вивчається дослідниками з різних галузей знань (Г. Бахтіна, Л. Кондратенко, Л. Корнієнко, С. Максименко, Л. Манилова, С. Соболева, Т. Удовицька та ін.) і вважається закономірним проявом інформаційного суспільства; його потрібно пристосувати до нових умов та використовувати для процесу навчання й виховання, нейтралізуючи негативні моменти (Бахтіна, 2010; Соболева, 2019; Удовицька, 2013; Kornienko 2019; Volkodav & Semsnovskikh, 2017).

Кліпове мислення розглядається як здатність сприймати навколишній світ за допомогою коротких, яскравих посилів, кліпів. Створений таким чином образ реального світу за допомогою уривків різноманітної інформації та без урахування зв'язків між ними не потребує від дітей включення уваги, рефлексії, осмислення, оскільки в умовах величезного потоку інформації, її миттєвого оновлення все побачене та почуте швидко втрачає актуальність. Через кліповість мислення випадають цілі ланки подій, а отже, молодшим школярам важко встановити причиново-наслідкові зв'язки. Вони не здатні цілісно сприймати інформацію, системно мислити й відповідно викладати свої думки.

У сучасній науковій літературі доволі розлого представлено аргументацію позитивних та негативних характеристик кліпового мислення. Так, С. Соболева, зазначає, що завдяки йому людина може комфортно почуватися та будувати свої відносини з інформацією; здатна до вирішення одночасно багатьох різноспрямованих завдань; у неї відбувається прискорення сприйняття та пізнавальної діяльності. Таке мислення є психологічним захистом від інформаційного перевантаження, оскільки людина може сприймати інформацію вибірково (Соболева, 2019, с. 88).

Негативними наслідками кліпового мислення в учнів є гіперактивність, некритичність сприйняття інформації, погіршення аналітико-синтетичної діяльності, неухважність, невміння чітко висловлювати свою думку, робити висновки, абстрактні узагальнення, спостерігаються проблеми з довготривалою пам'яттю, нездатністю до емпатії, емоційністю.

Успішність навчальної взаємодії з молодшими школярами значною мірою залежить від урахування психофізіологічних особливостей, розвитку пізнавальних процесів. Увага є однією з найважливіших психічних функцій, що забезпечує ефективність процесу навчання. Дослідження останніх років (Т. Гетьман, Н. Гойденко, І. Зазимко, Л. Кондратенко, Л. Макарова, С. Максименко та ін.) підтверджують, що порівняно з попередніми поколіннями, у нинішніх дітей настільки знижені стійкість та концентрація уваги, що окремі фахівці навіть використовують термін «сформований синдром розсіяної уваги»: дитина «не бачить» елементів розповіді, загадки, математичної задачі (Гетьман, 2012, Макарова & Гойденко, 2016; Максименко & Кондратенко, 2020).

Сучасних молодших школярів називають 8-секундниками, тому що вони заледве можуть утримувати увагу на якомусь одному об'єкті. Це пов'язано з тим, що діти призвичаїлися постійно «гортати» екрани гаджетів, швидкість їхнього сприйняття інформації збільшується, досить добре розвинені перемикання й розподіл уваги, а от концентрація і стійкість страждають.

Науковці констатують зміни й у характеристиках пам'яті сучасних молодших школярів, як от краще розвинена короткочасна пам'ять, ніж довготривала. Очевидно, це пов'язано з тим, що учні мають можливість у будь-який час «погуглити» і знайти потрібні відомості. Доступність будь-якої інформації стала причиною поступового зниження якостей пам'яті.

Л. Кондратенко, з-поміж інших змін у показниках когнітивного розвитку здобувачів початкової освіти, що відбулися внаслідок занурення у віртуальний світ, називає зниження об'єму слухової пам'яті (Кондратенко, 2017, с. 374). Спостереження показують, що це має негативний вплив на розуміння дітьми інформації, її обробку та відтворення. Слід зазначити, що вони не націлені на довготривале запам'ятовування, натомість у пріоритеті навички пошуку інформації та її верифікації. Джоан Коатс, американська фахівчиня в галузі освіти, як позитивне відзначає здатність нинішніх дітей швидко обробляти великі обсяги вхідних даних, володіння ними стратегіями сортування інформації, а також інтерналізацію того, що, на їхню думку, є цінним або корисним (Coates, 2007, с. 132).

Комп'ютерні технології істотно трансформували дозвілля молодого покоління. Однією із проблем є те, що сучасні учні надають перевагу онлайн-взаємодії і мають слабкі навички реальної комунікації, не цінують живе спілкування, уникають його. Навіть зібравшись у гурт на перерві чи дитячому майданчику, школярі все одно дивляться на екрани своїх смартфонів. Діти живуть у кіберпросторі: знайомляться, дружать, сваряться; до того ж, емоційне забарвлення взаємовідносин у мережі набагато яскравіше, ніж у реальному житті. Спілкуючись у цифровому середовищі, вони здебільшого замінюють звичайний текст повідомлення візуальною інформацією (смайликами, картинками, гіфками). Так втрачаються вміння комунікувати, працювати в команді, учні стають соціально недоступними. Як зазначає Н. Пророк: «Відсутність повноцінного соціального спілкування відбивається на поведінці дітей, на здатності будувати конструктивні соціальні зв'язки» (Пророк, 2021, с. 168).

Американські нейродослідники Сандра Амоудт і Сем Вонг зауважують, що сучасні діти, котрі виростили в оточенні відеоігор, електронних комунікацій, надають перевагу електронним повідомленням, а не живим телефонним розмовам, й обмінюються ними навіть в ситуаціях, коли можуть повернутися й особисто поговорити одне з одним. На думку вчених, культура онлайн-взаємодії в мережевих спільнотах заохочує дітей за бажанням ігнорувати окремих співрозмовників, знижує терпимість до людей; звиклі комунікувати онлайн, школярі позбавлені багатьох емоційних нюансів реального спілкування, що допомагають оцінити почуття співбесідників. Науковці висловлюють занепокоєння, що такі зміни у процесі комунікації можуть негативно вплинути на розвиток здатності до співпереживання (Aamodt & Wang, 2011, с. 105). Дослідники вважають, що сучасні діти погано розпізнають емоції інших, не вміють висловлювати їх, мають

доволі спрощений спектр емоцій, їм характерна підвищена емоційна збудливість, низький рівень саморегуляції. Певною мірою це пов'язано із уповільненням розвитку децентрації (Кондратенко, 2017, с. 374). Несформованість цієї здатності може стати причиною виникнення багатьох особистісних проблем та міжособистісних конфліктів, зокрема, ускладнити процес адаптації дитини у школі, її соціалізації, навіть за умови високого рівня інтелектуального розвитку.

Превалювання електронної комунікації серед молодого покоління накладає відбиток на розвиток їхнього мовлення. Частими проявами недостатньої мовленнєвої активності учнів, несформованості мовлення є неправильна або нечітка звуковимова, несформованість граматичного ладу мовлення, аудіативних умінь, бідність словникового запасу.

В еру цифрового суспільства відбулася зміна установок щодо цілей і характеру читання. Дослідники констатують, що за останні двадцять років психічні процеси людини спрямовані не так на читання, як на пошук інформації шляхом читання. Звичка швидко сприймати інформацію, скролити стрічки соціальних мереж, серфити в інтернеті, зчитувати лише заголовки публікацій – все це стає причиною до втрати здатності фокусуватися, зосереджувати увагу, сприймати та аналізувати отриману інформацію. Як наслідок – науковці і педагоги засвідчують тенденцію до збільшення кількості дітей, які у 3–4 класах застосовують покладовий спосіб читання, суцільний, лінійний прийом сканування тексту у ситуаціях, коли доцільно застосовувати вибіркового чи переглядового види читання; демонструють фрагментарне розуміння змісту твору; відсутність звички застосовувати прийом перечитування тексту чи окремих епізодів для надання чи уточнення правильної відповіді (Мартиненко, 2020, с. 33); втрату здатності до сприймання великих текстів, що породжує небажання читати книжки (Кондратенко, 2017, с. 374). Як справедливо зазначають науковці, хоча формально сучасні діти як активні користувачі інтернету читають набагато більше текстів, якість такого читання зовсім інша (Максименко & Кондратенко, 2020, с. 11).

Дослідниками з нейрофізіології, психофізіології, нейропсихології, когнітивної психології та інших галузей нейронаук доведено кореляцію між руховою активністю й розвитком мозку. Спорт і фізичні вправи корисні для розвитку моторного контролю, когнітивних здібностей, а найголовніше дитина набуває навичок, котрі збережуть її мозок здоровим до старості (Aamodt & Wang, 2011, с. 99). Нині ж спостерігаємо тенденцію до зменшення фізичної активності школярів.

Так, С. Максименко та Л. Кондратенко, досліджуючи навчальні та поведінкові проблеми учнів початкової школи, зауважують, що сучасний першокласник змалечку звик користуватися девайсами, він вправно маніпулює віртуальними предметами, однак набагато менше грається звичайними іграшками, менше допомагає дорослим у домашніх справах (та й дорослі все більше роботи перекладають на механічних помічників, що значно полегшують життя, але погіршують вправність рук). Як наслідок – дитина приходиться до школи з нерозвиненою дрібною моторикою, недостатнім розвитком просторової координації, відсутністю навичок плетіння, в'язання, вишивання, малювання, а звідси – нездатність правильно передавати форму літер, акуратно і старанно працювати в зошиті. Дослідники зазначають: «Жахливо, але традиційні завдання, які входять до складу відомих тестів, показують, що таку просту роботу, як намалювати людину, дерево чи будинок, навіть деякі четвертокласники виконують на рівні вимог до дітей 5–6 років, а що вже говорити про першокласників, які взагалі можуть намалювати так званого «головонога» (стандарт 3–4 років), коли ручки й ніжки виростають просто з голови» (Максименко & Кондратенко, 2020, с. 12). Спостереження показують, що недостатній розвиток дрібної моторики, просторової координації має безпосередній вплив на навчання молодших школярів рукописного письма, що відіграє виняткову роль у когнітивному й мовленнєвому розвитку дітей, позначається на їхній успішності у засвоєнні навчальних дисциплін загальної початкової освіти.

Нинішні молодші школярі надзвичайно прагматичні, вони цінують свій час і свободу вибору. Учні втрачають інтерес до навчання, якщо не розуміють, для чого їм це потрібно, як вони можуть використати ці знання. Тому, працюючи з ними, важливо «прив'язувати» тему навчання до їхніх цінностей та інтересів. До слова, зазнає змін і система цінностей нової генерації: ще більш

актуальним стає збереження й підтримка здоров'я, екології, поступово девальвуються сімейні цінності, увага все більше зміщується у бік соціальних – кар'єри та добробуту.

Окрім нового ставлення до часу і прагматизму, теперішнім молодшим школярам властива така риса, як невизнання авторитетів. Вони не схильні покладатися на досвід попередніх поколінь. Ці діти використовують Google від народження, і просто інформацією їх не здивуєш. Тому дуже важливо, щоб учитель мав практичні навички, особисті перемоги й досягнення, мав власну компетентну думку щодо питань, значущих для учнів. Тільки в такому випадку він буде для них авторитетом. Масмо визнати, що вчитель перестає бути транслятором знань, а учні – пасивними реципієнтами, нині педагог – це наставник, який вміє організувати процес пізнання дітей, він партнер у навчанні, котрий надихає, веде за собою, проявляється у нових професійних ролях, як-от: тьютор, ментор, фасилітатор, модератор, едвайзер. Отже, на вимогу часу поряд з усталеними моделями навчальної взаємодії вчителя та молодших школярів виникають сучасні способи організації та підтримки навчального процесу, скеровування саморозвитку кожної дитини, виходячи з її індивідуальних особливостей, потреб, інтересів та перспектив.

Висновки. Як засвідчив проведений аналіз, розуміння й урахування особливостей пізнавальних процесів, поведінкових та соціально-особистісних характеристик сучасних молодших школярів має безпосередній вплив на методики та практику навчання. Це знаходить вияв у рекомендаціях фахівців із різних галузей знань щодо способів презентації навчального змісту (активно використовуючи різноманітні гаджети, у кліповому режимі, у форматі сторітелінгу, інтегруючи завдання з відеоконтентом, візуалізуючи за допомогою скрайбінгу тощо), його обсягу, емоційної забарвленості, темпу подачі, гейміфікації навчання, упровадження технік партнерської взаємодії, поєднання традиційних інструментів і нових технологій навчання і под.

Актуалізована проблема є багатоаспектною й мотивує педагогів усвідомити появу нової генерації здобувачів освіти, життєдіяльність яких здебільшого пов'язана із цифровим простором, що позначається на їхньому когнітивному розвитку, особистісних якостях; нашоухує на пошук компромісних шляхів взаємодії з ними, на переосмислення ролі вчителя, урахування інших стандартів спілкування й відносин; спонукає до оптимізації умов і вимог до навчального процесу, формування освітнього середовища, адекватного цілям розвитку сучасних дітей, вимагає організовувати навчально-пізнавальну діяльність молодших школярів таким чином, щоб максимально врахувати переваги та компенсувати втрати вихованців від перебування в цифровому просторі.

Використані джерела

- Бахтіна, Г.П. (2010). Математика як «щеплення» проти «кліповості» інформації та «колажу» сучасного мислення. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки.* Альма-матер, 1(188), 144–155.
- Бібік, Н. (2019). Навчальна взаємодія як чинник соціалізації молодших школярів. *Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи.* Фенікс. 10–12. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715834>.
- Гетьман, Т.О. (2012). Врахування індивідуальних особливостей уваги молодших школярів у навчальному процесі. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент.* (8), 204–212. <http://enpuii.npu.edu.ua/handle/123456789/2115>.
- Гончаренко, С.А. (2014). Вплив новітнього інформаційного середовища на когнітивний розвиток дітей. *Психологічна діагностика особливостей когнітивного розвитку молодших школярів в умовах інформаційного суспільства:* монографія. Імекс-ЛТД, 8–23.
- Гупан, Н. & Пометун, О. (2019). Нові професійні ролі вчителя як чинник інноваційного розвитку демократичної освіти. *Формування громадянської культури в новій українській школі: традиційні та інноваційні практики.* 176–181. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716654>.
- Кондратенко, Л.О. & Манилова, Л.М. (2019). Нові проблеми в психології, породжені впливом цифрових технологій на людину. *Актуальні проблеми психології. Психологія обдарованості,* 15 (6), 75–86.

- Кондратенко, Л.О. (2013). Вплив інформаційно-комп'ютерних технологій на когнітивний розвиток дітей (між двома реальностями). *Technologies of intellect development*. Vol 1, No 4. http://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/issue/current.
- Кондратенко, Л.О. (2014). Особливості сприймання навчальної інформації сучасними дітьми. *Психологічна діагностика особливостей когнітивного розвитку молодших школярів в умовах інформаційного суспільства*: монографія. Імекс-ЛТД, 36–48.
- Кондратенко, Л.О. (2017). *Психологія первинної шкільної неуспішності*: монографія. Десна Поліграф. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709374>.
- Макарова, Л.Л. & Гойденко, Н.М. (2016). Характеристики уваги молодших школярів як фактор розбіжностей у рівнях їх навчальної успішності. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. (3), т. 2. 61–67.
- Максименко, С.Д. & Кондратенко, Л.О. (2020). Навчальні та поведінкові проблеми учнів початкової школи: короткий психологічний довідник-порадник педагога. Ранок.
- Мартиненко, В. (2020). Читання молодших школярів: зміни і виклики в умовах розвитку інформаційного суспільства. *Збірник наукових праць ЛОГОС*. 32–35. <https://doi.org/10.36074/24.01.2020.v2.09>.
- Онопрієнко, О.В. (2020). Навчання дітей «цифрового покоління»: особливості дидактичної взаємодії. *Історія та філософія освіти в незалежній Україні: здобутки і стратегії*. Авторитет. 104–107. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/721051>.
- Онопрієнко, О.В. (2022). Психолого-педагогічний портрет сучасного школяра як орієнтир для створення онлайн-ресурсів. *Інновації в початковій освіті: проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення*. ПНПУ імені В. Г. Короленка. 30–32. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731817>.
- Пасічник, О. (2023). Переосмислення вікових психологічних особливостей учнів 7–9 класів та їх вплив на оволодіння іноземною мовою. *Український педагогічний журнал*, (4). 115–130. <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/711/796>.
- Пророк, Н.В. (2021). Про деякі психологічні наслідки посилення протиепідемічних заходів. *Психологічні проблеми особистості на сучасному етапі розвитку суспільства*. НДУ ім. М. Гоголя. 166–170. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/726798>.
- Семеновська, Л.А. (2021). Теоретико-методологічні основи педагогічної взаємодії у початковій школі. *Імідж сучасного педагога*, 1(196), 14–18. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-1\(196\)](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-1(196)).
- Соболева, С.М. (2019). Кліпове мислення як соціально-психологічний феномен та його роль у навчально-пізнавальній діяльності студентів. *Теорія і практика сучасної психології*: збірник наукових праць, (3), т. 2, 86–90. <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.3-2.16>.
- Удовицька, Т.А. (2013). «Кліпове мислення» молоді: особливості прояву в процесі навчання (до постановки проблеми). *Вища освіта України*: теорет. та наук.-метод. часопис. Вип. 31, т. VIII(50). Інститут вищої освіти НАПН України. 407–416.
- Шалагінов, Б. (2011). Сучасний український учень як суб'єкт літературної освіти. *Література. Діти. Час*: Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва. Навчальна книга; Богдан. 112–117. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5cd7a4a2-ad0d-40af-9448-7d9976728a14/content>
- Aamodt, S. & Wang, S. (2011). *Welcome to Your Child's Brain: How the Mind Grows from Conception to College*.
- Coates, J. (2007). *Generational learning styles*. River Falls, Wisconsin: LERN Books.
- Kornienko, L.M. (2019). Positive and negative sides of the “clip thinking” in the course of teaching. *SWorld Journal*. (2), April. 180–184. <http://repo.snau.edu.ua/handle/123456789/7196>.
- Richardson, W. (2018). *From Traditional Teacher to “Modern Learning Advisor”*. <https://modernlearners.com/traditional-teacher-modern-learning-advisor/>
- Sanderson, R. (2016). *Tech-multitasking impacts your memory*. <https://themindsetclinic.co.uk/tech-multitasking-impacts-memory/>
- Volkodav, T. & Semsnovskikh T. (2017). Dichotomy of the “Clip Thinking” Phenomenon. *Proceedings of ICEPS (International Conference on Education, Psychology and Social Sciences)*. Bangkok, Thailand, Vol. 4. Chulalongkorn Business School, Chulalongkorn University. 345–353.

References

- Bakhtina, H.P. (2010). Matematika yak «shcheplennia» proty «klipovosti» informatsii ta «kolazhu» suchasnoho myslennia. *Visnyk Luhanskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedahohichni nauky*. Alma-mater, 1(188), 144–155. (in Ukrainian).
- Bibik, N. (2019). Navchalna vzaiemodii yak chynnnyk sotsializatsii molodshykh shkoliariv. *Osvita XXI stolittia: teoriia, praktyka, perspektyvy*. Feniks. 10–12. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715834>. (in Ukrainian).
- Hetman, T.O. (2012). Vrakhuvannia indyvidualnykh osoblyvosti uvahy molodshykh shkoliariv u navchalnomu protsesi. *Mizhnarodnyi naukovyi forum: sotsiologhiia, psykholohiia, pedahohika, menedzhment*. (8), 204–212. <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/2115>. (in Ukrainian).
- Honcharenko, S.A. (2014). Vplyv novitnoho informatsiinoho seredovyscha na kohnityvnyi rozvytok ditei. *Psykholohichna diahnostyka osoblyvosti kohnityvnoho rozvytku molodshykh shkoliariv v umovakh informatsiinoho suspilstva: monohrafiia*. Imeks-LTD. 8–23. (in Ukrainian).
- Hupan, N. & Pometun, O. (2019). Novi profesiini roli vchytelia yak chynnnyk innovatsiinoho rozvytku demokratychnoi osvity. *Formuvannia hromadianskoi kultury v novii ukrainskii shkoli: tradytsiini ta innovatsiini praktyky*. 176–181. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716654>. (in Ukrainian).
- Kondratenko, L.O. & Manylova, L.M. (2019). Novi problemy v psykholohii, porodzeni vplyvom tsyfrovyykh tekhnolohii na liudynu. *Aktualni problemy psykholohii. Psykholohiia obdarovanosti*, 15 (6), 75–86. (in Ukrainian).
- Kondratenko, L.O. (2013). Vplyv informatsiino-kompiuternyykh tekhnolohii na kohnityvnyi rozvytok ditei (mizh dvoma realnostiamy). *Technologies of intellect development*. Vol 1, No 4. http://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/issue/current. (in Ukrainian).
- Kondratenko, L.O. (2014). *Osoblyvosti sprymannia navchalnoi informatsii suchasnymy ditmy. Psykholohichna diahnostyka osoblyvosti kohnityvnoho rozvytku molodshykh shkoliariv v umovakh informatsiinoho suspilstva: monohrafiia*. Imeks-LTD, 36–48. (in Ukrainian).
- Kondratenko, L.O. (2017). Psykholohiia pervynnoi shkilnoi neuspishnosti: monohrafiia. Chernihiv: Desna Polihraf. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709374>. (in Ukrainian).
- Makarova, L.L. & Hoidenko, N.M. (2016). Kharakterystyky uvahy molodshykh shkoliariv yak faktor rozbizhnosti u rivniakh yikh navchalnoi uspishnosti. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Serii: Psykholohichni nauky*. (3), t. 2. 61–67. (in Ukrainian).
- Maksymenko, S.D. & Kondratenko, L.O. (2020). *Navchalni ta povedinkovi problemy uchniv pochatkovoї shkoly: korotkyi psykholohichnyi dovidnyk-poradnyk pedahoha*. Ranok. (in Ukrainian).
- Martynenko, V. (2020). Chytannia molodshykh shkoliariv: zminy i vyklyky v umovakh rozvytku informatsiinoho suspilstva. *Zbirnyk naukovykh prats ΛΟΗΟΣ*. 32–35. <https://doi.org/10.36074/24.01.2020.v2.09>. (in Ukrainian).
- Onopriienko, O.V. (2020). Navchannia ditei «tsyfrovoho pokolinnia»: osoblyvosti dydaktychnoi vzaiemodii. *Istoriia ta filosofii osvity v nezalezhnii Ukraini: zdobutky i stratehii*. Kyiv: Avtorytet. 104–107. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/721051>. (in Ukrainian).
- Onopriienko, O.V. (2022). Psykholoho-pedahohichnyi portret suchasnoho shkoliara yak oriientyr dlia stvorennia onlain-resursiv. *Innovatsii v pochatkovi osviti: problemy, perspektyvy, vidpovidi na vyklyky sohodennia*. PNPU imeni V.H. Korolenka. 30–32. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731817>. (in Ukrainian).
- Pasichnyk, O. (2023). Pereosmyslennia vikovykh psykholohichnykh osoblyvosti uchniv 7–9 klasiv ta yikh vplyv na ovolodinnia inozemnoiu movoiu. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, (4), 115–130. <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/711/796>. (in Ukrainian).
- Prorok, N.V. (2021). Pro deaki psykholohichni naslidky posylenykh protyepidemichnykh zakhodiv. *Psykholohichni problemy osobystosti na suchasnomu etapi rozvytku suspilstva*. NDU im. M. Hoholia. 166–170. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/726798>. (in Ukrainian).
- Semenovska, L.A. (2021). Teoretyko-metodolohichni osnovy pedahohichnoi vzaiemodii u pochatkovi shkoli. *Imidzh suchasnoho pedahoha*, 1(196), 14–18. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-1\(196\)](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-1(196)). (in Ukrainian).
- Sobolieva, S.M. (2019). Klipove myslennia yak sotsialno-psykholohichnyi fenomen ta yoho rol u navchalno-piznavalnii diialnosti studentiv. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii: zbirnyk naukovykh prats*, (3), t. 2, 86–90. <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.3-2.16>. (in Ukrainian).

- Udovytska, T.A. (2013) «Klipove myslennia» molodi: osoblyvosti proiavu v protsesi navchannia (do postanovky problemy). *Vyshcha osvita Ukrainy: teoret. ta nauk.-metod. chasopys*. Vyp. 31, t. VIII(50). Instytut vyshchoi osvity NAPN Ukrainy. 407–416. (in Ukrainian).
- Shalahinov, B. (2011). Suchasnyi ukrainskyi uchen yak subiekt literaturnoi osvity. *Literatura. Dity. Chas: Visnyk Tsentru doslidzhennia literatury dlia ditei ta yunatstva*. Navchalna knyha; Bohdan. 112–117. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5cd7a4a2-ad0d-40af-9448-7d9976728a14/content>. (in Ukrainian).
- Aamodt, S. & Wang, S. (2011). *Welcome to Your Child's Brain: How the Mind Grows from Conception to College*. (in English).
- Coates, J. (2007). *Generational learning styles*. River Falls, Wisconsin: LERN Books. (in English).
- Kormienko, L.M. (2019). Positive and negative sides of the “clip thinking” in the course of teaching. *SWorld Journal*. (2), April. 180–184. <http://repo.snau.edu.ua/handle/123456789/7196>. (in English).
- Richardson, W. (2018). *From Traditional Teacher to “Modern Learning Advisor”*. <https://modernlearners.com/traditional-teacher-modern-learning-advisor/>. (in English).
- Sanderson, R. (2016). *Tech-multitasking impacts your memory*. <https://themindsetclinic.co.uk/tech-multitasking-impacts-memory/>. (in English).
- Volkodav, T. & Semsnovskikh T. (2017). Dichotomy of the “Clip Thinking” Phenomenon. *Proceedings of ICEPS (International Conference on Education, Psychology and Social Sciences)*. Bangkok, Thailand, Vol. 4. Chulalongkorn Business School, Chulalongkorn University. 345–353. (in English).

Oksana Petruk, PhD in Pedagogy, a Senior Researcher in the Oleksandra Savchenko Department of Primary Education of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

Research interests: theory and practice of primary education; methods of teaching Ukrainian language to primary school students; psychological and pedagogical aspects of teaching Ukrainian as a second language; scientific and methodological principles of selecting the content of teaching Ukrainian as a second (unrelated) language; linguistic and didactic support of the content of teaching Ukrainian as a second (unrelated) language; textbook creation.

PECULIARITIES OF MODERN JUNIOR SCHOOLCHILDREN: GUIDELINES FOR LEARNING INTERACTION

Abstract. Today, primary school students are children who grow, form and develop under the influence of digital technologies. The constant presence in the online space shapes in the new generation, first of all, the abilities they need to live in the digital world. The publication actualizes the scientific discourse on the peculiarities of cognitive processes, behavioral and socio-personal characteristics of modern primary school students, their likely impact on teaching methods and practices, and the identification of guidelines for learning interaction with primary school students. As a result of studying and analyzing sources from various fields of knowledge, the article summarizes and characterizes new abilities of students, such as multitasking, clip thinking, net surfing, etc., as well as changes in the course of learning and cognitive processes (impaired concentration, rapid switching, reduced auditory memory, decreased analytical and increased synthetic perception, loss of ability to perceive large texts, etc.). It is concluded that it is essential to understand the characteristics of modern students to develop successful strategies of learning interaction with them; the need to optimize the conditions and requirements for the educational process; search for effective ways to present educational content, its volume, emotional coloring; introduction of partnership techniques, rethinking the role of the teacher, taking into account other standards of communication and relationships; emphasizing the crucial importance of organizing the learning and cognitive activities of junior schoolchildren in such a way as to maximize the benefits and offset the losses of students from being in the digital space.

Keywords: primary school students, learning and cognitive processes, multitasking, clip thinking, learning interaction, digital space.